

VEM VAR MARTIN LUTHER?

Ångestfylld men orädd utmanare

Martin Luthers idéer under 1500-talet har stor betydelse för Svenska kyrkan av idag. Han var kritisk mot vissa inslag i kyrkans liv och startade det som kom att bli den protestantiska reformationen.

Martin Luther föddes 1483 i Eisleben i kurfurstendömet Sachsen i nuvarande Tyskland. 1525 gifte han sig med Katharina von Bora, till vardags kallad Käthe. Hon hade, motiverad av den teologi Martin Luther kom att utveckla, lämnat klosterlivet ett par år tidigare. Paret fick ett gott äktenskap och sex barn tillsammans. Två av deras döttrar dog sorgligt nog redan som barn. Martin Luther avled 1546 under ett besök i Eisleben och Käthe sex år senare.

För att förstå Luthers kamp måste man vara medveten om att både Gud och djävulen var högst påtagliga realiteter för människor som levde på 1500-talet. Luther gjorde allt han kunde för att behaga Gud och undvika att falla i djävulens händer.

Som tonåring hade Martin Luther flyttat till Erfurt för att läsa juridik. Ett av hans besök hos föräldrarna, som då bodde i närbelägna Mansfeld där hans far arrenderade smältverk och koppargruvor, skulle bli livsavgörande.

På återresan till Erfurt hamnade han i ett våldsamt åskoväder. En blixtnedslag slog ner alldeles i närheten. Han blev fruktansvärt rädd och ropade till Sankta Anna, Jesu mor och gruvarbetarnas skyddshelgon: "Hjälp, heliga Anna, jag vill bli munk!"

Martin Luther överlevde åskovädet och uppfattade sin bön som ett löfte som han inte kunde bryta. Strax därpå inträdde han därför i augustinerordens kloster i Erfurt och hans juridikstudier lades åt sidan för gott.

Biktade sig i sex timmar

Martin Luther levde som munk i nästan 20 år. Under sin klostertid kämpade han med den ångestfyllda skräck som kommit att beskrivas som hans anfäktelser. För att förstå Luthers kamp måste man vara medveten om att både Gud och djävulen var högst påtagliga realiteter för människor som levde på 1500-talet. Luther gjorde allt han kunde för att behaga Gud och undvika att falla i djävulens händer. Han försökte vara en exemplarisk munk och kristen men upplevde ständigt sin egen oförmåga. Hans syndabekännelser blev därför många och långa. Det berättas att Luther en gång biktade sig sex timmar i sträck.

Luthers överordnade och själasörjare Johann von Staupitz tyckte att Martin Luther ibland bekände småsaker. Han menade att Luther skulle må bra av att få något annat att tänka på än sig själv och uppmuntrade en akademisk karriär. 1512 blev Luther teologie doktor och strax därpå professor i bibelvetenskap vid universitetet i Wittenberg.

Protesterade mot avlatshandeln

Några år senare, 1517, offentliggjorde professor Luther en skrift med 95 teser mot dåtidens avlatshandel. Enligt traditionen skedde detta bland annat genom att han spikade upp texten på porten till slottskyrkan i Wittenberg. Porten användes nämligen som universitetets anslagstavla. Skriften hade han dessförinnan skickat till sin ärkebiskop, Albrecht av Mainz. Innehållet blir begripligt mot bakgrund av Luthers egna anfäktelser och hans erfarenheter som biktfader. Han protesterade mot den tolkning av avlaten som ärkebiskopen gjort för att gynna försäljningen av avlatsbrev.

Luther menade att den inte överensstämde med kyrkans vedertagna lära. Kyrkans vedertagna lära angav att avlat endast innebar att straff i form av botgöring eller rening i skärselden efterskänktes. Albrecht av Mainz försökte istället få folk att tro att de kunde köpa sig förlåtelse och i förlängningen en plats i himmelriket genom att betala för avlatsbrev, något som innebar att de inte behövde bekänna sina synder.

Tog de fattigas parti

Det låg ekonomiska överväganden bakom ärkebiskopens önskan om en blomstrande avlatshandel. Albrecht av Mainz var skyldig påven pengar sedan han hade köpt sig rätten att vara biskop i två stift samtidigt. Påven och ärkebiskopen hade kommit överens om att de båda skulle dela på de inkomster som försäljningen av avlatsbrev genererade. Påven kunde använda sin andel för byggandet av Peterskyrkan och ärkebiskopen kunde använda sin andel för att betala av sin skuld till påven.

Utan att veta om detta agerade Martin Luther utifrån sina erfarenheter som biktfader i Wittenberg. Han var djupt berörd av den oro och ovisshet som han ibland mötte hos fattiga människor som inte hade råd att köpa avlatsbrev. Han var dessutom djupt bekymrad över den överlägsna attityd som han ibland mötte hos människor som menade att de inte behöver bikta sig eller utföra någon botgöring eftersom de hade köpt avlatsbrev.

Albrecht av Mainz svarade aldrig på Luthers 95 teser men han lät skicka dem till Rom. Där påbörjades en långsam process som med tiden kom att leda till att Luther utslöts ur den kyrkliga gemenskap som påven hade makt att reglera. Under åren som följde efter tesernas uppspikande fick Luther vid ett flertal tillfällen vidareutveckla och försvara sina läromässiga ställningstaganden inför kyrkliga och världsliga potentater.

KARIN JOHANNESSON

SAMTALSFRÅGOR

Många präster tycker sig se att bikten blir betydelsefull för allt fler människor. Vad kan det bero på?

Luthers ångestfyllda anfäktelser formades av hans tro på Gud och hans skräck för djävulen. Vad ger upphov till ångest hos människor idag?

På Luthers tid försökte människor köpa sig det goda livet genom avlatsbrev. Hur försöker vi idag köpa eller förtjäna ett gott liv?